

جیاوازییه‌کانی هه‌ولێر و به‌غدا بۆ داهات و خه‌رجیه‌کان

24-10-2023

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : دانوساندنه‌کانی شاندی هه‌ولێر و به‌غدا به‌رده‌وامه، به‌لام سه‌ره‌رای به‌ره‌وپێشقه‌چوونی گه‌توگۆکان هه‌یج نه‌نجامیکی پراکتیکی و درێژخایه‌ن به‌دی ناکریت! رۆژی 18 ی تشرینی یه‌که‌می 2023 وه‌زاره‌تی دارایی حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان راپۆرتیکی 30 لاپه‌ره‌یی راده‌ستی لیژنه‌ی دارایی په‌رله‌مانی عێراق کرد، که وردی خه‌رجیه‌کانی شه‌ش مانگی یه‌که‌می 2023 و پێویستییه‌ داراییه‌کانی هه‌رێمی کوردستان به‌ ورده‌کاریی ژماره‌ی فه‌رمانبه‌ران، فه‌رمانبه‌رانی گریه‌به‌ست، خانه‌نشینی مه‌ده‌نی و سه‌ربازی و هتد تێدایه، که به‌پێی راپۆرته‌که خه‌رجی مانگانه به‌ته‌نیا بۆ مووچه به‌هه‌موو جوړه‌کانییه‌وه 913 ملیار دیناره و سالانه سه‌روو 10.963 تریلۆن دیناره، له‌کاتی‌کدا به‌غدا به‌پێی بودجه‌ی 2023 ته‌نیا 10.457 تریلۆن دینار بۆ ته‌رخانه‌کردوه، واته جیاوازییه‌که سه‌روو 500 ملیار دیناره، نه‌گه‌ر به‌غداش به‌ته‌نیا مووچه بنێریت یاخود خۆی دابه‌شی بکات!

دانوستاندنه‌کانی شاندى هه‌ولێز و به‌غدا به‌رده‌وامه، به‌لام سه‌ره‌رای به‌ره‌وپېش‌فه‌چوونی گه‌توگۆکان هېچ نه‌نجامیكى پراکتیکی و درێژخایه‌ن به‌دى ناكریت! رۆژی 18ى تشرینی یه‌كه‌مى 2023 وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان راپۆرتیكى 30 لاپه‌ره‌ی راده‌ستی لیژنه‌ی دارایی په‌رله‌مانی عێراق كرد، كه وردی خه‌رجیه‌كانی شه‌ش مانگی یه‌كه‌مى 2023 و پېویستیه‌ داراییه‌كانی هه‌رێمى كوردستان به‌ وردیه‌كارى ژماره‌ی فه‌رمانبه‌ران، فه‌رمانبه‌رانی گزێبه‌ست، خانه‌نشینی مه‌ده‌نى و سه‌ربازی و هه‌ند تێدايه، كه به‌پێی راپۆرته‌كه‌ خه‌رجی مانگانه به‌ته‌نیا بۆ مووچه به‌هه‌موو جوهره‌كانیه‌وه 913 ملیار دیناره و سالانه سه‌روو 10.963 تریلۆن دیناره، له‌كاتێكدا به‌غدا به‌پێی بودجه‌ی 2023 ته‌نیا 10.457 تریلۆن دینار بۆ ته‌رخانه‌كردووه، واته جیاوازییه‌كه سه‌روو 500 ملیار دیناره، ته‌گه‌ر به‌غداش به‌ته‌نیا مووچه بنزیریت یاخود خۆی دابه‌شی بکات!

خالیكى دیکه‌ی دانوستاندنه‌کان په‌یوه‌سته به‌ پرسى نه‌وته‌وه، كه چۆن قه‌ره‌بووی كۆمپانیاكان بکریته‌وه بۆ هه‌ر به‌رمیلێك نه‌وت كه به‌ره‌مى به‌ئینیت، له بودجه‌ی 2023 دا هه‌رێمى كوردستان پابه‌ندی راده‌ستکردنى 400 هه‌زار به‌رمیل نه‌وتی رۆژانه به‌ سوّمۆ كراوه، به‌لام میكانیزمی چۆنیه‌تى خه‌رجکردنه‌وه‌ی تێچوووی به‌ره‌مه‌هێنان و گواستنه‌وه‌ی ئه‌و بره‌ ديارینه‌كراوه، ئیستا به‌غدا باس له 6.9 دۆلار و هه‌رێمى كوردستان باس له 32.9 دۆلار ده‌كات، له‌كاتێكدا به‌پێی راپۆرتی دیلۆیت بۆ چاره‌كى یه‌كه‌مى ئه‌مسال تێچوووی به‌رمیلێك نه‌وت له هه‌رێمى كوردستان 34 دۆلار بووه. هه‌روه‌ها، جیاوازییه‌كه له‌م پرسه‌دا به‌شێوه‌یه‌كه به‌غدا ئیستا ئه‌و نرخه‌ش رته‌ده‌كاته‌وه كه پێشتر پێشنيازی كردوو و رێككه‌وتنى له‌سه‌ر كردوو، بۆ نموونه له ئه‌مسالدا وه‌زاره‌تى پلاندانانی عێراق پێشنيازی 19 دۆلار كردوو و سالی 2021 له رێككه‌وتنى هه‌ولێز و به‌غدا به‌گشتی 27 دۆلار دانراوه، هه‌روه‌ها له [بودجه‌ی 2023ى عێراق](#) 19 دۆلار بۆ هه‌ر به‌رمیلێك دانراوه! كه‌چى ئیستا هه‌موو گه‌توگۆكان له‌چوارچێوه‌ی 6.9 دۆلار كه نازانریت له‌چیه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوو!

جیاوازییه‌كانی هه‌ولێز و به‌غدا زۆرن، به‌لام ته‌گه‌ر كه‌منه‌كریته‌وه ئه‌وا به‌رده‌وامی فرۆشتنى نه‌وت به‌ ناوخۆ به‌مشێوه‌یه‌ی ئیستا زیانیكى گه‌وره له هه‌رێمى كوردستان ده‌دات، چونكه به‌پێی راپۆرته‌كه‌ی وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان له‌ماوه‌ی شه‌ش مانگی یه‌كه‌مى ئه‌مسالدا سه‌روو 10 ملیۆن به‌رمیل نه‌وتی به‌ ناوخۆ فرۆشتوو، كه داهاته‌كه‌ی 309 ملیار دینار بووه، واته داهاتى ماوه‌ى دوای خه‌رجیه‌كان بۆ حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان 30 هه‌زار و 387 دینار بووه كه به‌رده‌وامی دواخستنى رێككه‌وتنیش بارى سه‌رشانى هه‌ولێز و به‌غدا قورستر ده‌كات، به‌تایبه‌تیش به‌غدا چونكه له‌جیاتی ده‌ستكه‌وتنى داهاات له نه‌وتی هه‌رێمى كوردستانه‌وه ده‌بێت هېچ نه‌بێت پابه‌ندی دا‌بین‌کردنى مووچه‌ی مانگانه‌ی فه‌رمانبه‌ران هه‌رێمى كوردستان بێت.

هه‌روه‌ها، له‌كاتێكدا فرۆشتنى نه‌وتی هه‌رێمى كوردستان به‌ناوخۆ ئه‌م بره‌ داهاته‌ی هه‌یه و دياره، به‌لام له عێراق دا‌تای فرۆشتنى نه‌وتی خا‌و به ناوخۆ له ب‌لا‌و‌كرا‌وه‌كانى وه‌زاره‌تى نه‌وت و دارایی نییه. له‌كاتێكدا، مانگانه كۆمپانیاى سوّمۆ و وه‌زاره‌تى نه‌وت برى نه‌وتی هه‌نارده‌كراوى رۆژانه و داهاته‌كه‌ی ب‌لا‌و‌ده‌كه‌نه‌وه، به‌لام برى به‌كاره‌ئێ‌را‌و له‌ناوخۆ و داهاتى نه‌وتی فرۆشرا‌و به ناوخۆی تێدا نییه.

بۆ نموونه له مانگی هه‌شتى ئه‌مسالدا [عێراق رۆژانه 4.71 ملیۆن به‌رمیل](#) نه‌وتی به‌ره‌مه‌هێناوه، به‌لام [رۆژانه 3.43 ملیۆن](#) به‌رمیل نه‌وتی هه‌نارده‌كردوو، واته جیاوازییه‌كه رۆژانه 1.28 ملیۆن به‌رمیل نه‌وته كه داها‌تاكه‌ی ديار نییه، ته‌گه‌ر داهاته‌كه‌شى له‌نیۆ راپۆرتی وه‌زاره‌تى دارایی و له‌نیۆ ئه‌و بره‌ بێت كه وه‌ك داها‌تى نه‌وت و سامانه سرووشتیه‌كان مانگانه ب‌لا‌و‌ده‌كریته‌وه، ئه‌وا جیاوازی نیوان داها‌تى نه‌وتی هه‌نارده‌كراوى عێراق نه‌وه‌كو به‌ره‌مه‌هێ‌نرا‌و له‌نی‌وان وه‌زاره‌تى نه‌وت و وه‌زاره‌تى دارایی زۆر زیاتر ده‌بێت، ئه‌مه‌ش له‌كاتێكدا تێچوووی به‌رمیلێك نه‌وت له عێراق به‌ خه‌رجی وه‌به‌ره‌هێ‌نان، حه‌قه‌ده‌ستی كۆمپانیا خه‌زمه‌تگوزارییه‌كان و وه‌زاره‌تى نه‌وت پێكه‌وه ديار نییه!

لێره‌دا به‌ خۆب‌دنده‌وه‌ی دا‌تاکان له راپۆرته‌كه‌ی وه‌زاره‌تى دارایی، دیلۆیت و بودجه‌ی 2023ى عێراق هه‌له‌وه‌سته‌یه‌ك له‌سه‌ر ژماره‌كان و جیاوازی هه‌ولێز و به‌غدا له ژماره‌كان بۆ داها‌تى ناوخۆ، بۆ تێچوووی به‌رمیل نه‌وت، بۆ ژماره و مووچه‌ی فه‌رمانبه‌ران ده‌خه‌ینه‌روو.

داهاات و خه‌رجیه‌كانی مانگانه‌ی هه‌رێمى كوردستان چه‌نده‌؟

به‌پێی راپۆرتی وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان بۆ لیژنه‌ی دارایی په‌رله‌مانی عێراق (18-10-2023) كۆی داها‌تى شه‌ش مانگی یه‌كه‌مى 2023 بریتیه‌ له 5 تریلۆن و 320 ملیار و 500 ملیۆن و 23 هه‌زار و 738 دینار بووه، كه له‌م بره‌ 1 تریلۆن و 600 ملیار و 146 ملیۆن و 571 هه‌زار و 450 دینار حه‌قه‌ده‌ستی كۆمپانیاكانی به‌ره‌مه‌هێ‌نان و گواستنه‌وه‌ی نه‌وت بووه، واته برى 3 تریلۆن و 720 ملیار و 353 ملیۆن و 452 هه‌زار و 288 دینار كۆی داها‌تى هه‌رێمى كوردستان (نه‌وتی و نانه‌وتی) بووه، واته به‌تێكرا مانگانه داها‌تى هه‌رێمى كوردستان 620 ملیار و 58 ملیۆن و 908 هه‌زار و 714 دینار بووه.

لهو ماوهیهدا (2023-1-1 بۆ 2023-6-30) 2 تریلۆن دینار وهک بودجه و قهرز بۆ ههریمی کوردستان له بهغداوه هاتوو، لهکاتیکیدا بهگۆیهری راپۆرتکه 1.6 ملیار وهک قهرز و 400 ملیار وهک بودجه بۆ ههریمی کوردستان نێردراوه.

بهمشیهوه له شهش مانگی یهکهمی 2023 دا کۆی داهاات و بری ئهوه پارهیهی وهک بودجه و قهرز له بهغداوه بۆ ههریمی کوردستان هاتوو دهگاته 5 تریلۆن و 720 ملیار و 353 ملیۆن و 452 ههزار و 288 دینار بووه، واته بهگشتی به داهااتی ناوخۆ و ئهوهی له بهغداوه هاتوو مانگانه 953 ملیار و 392 و ملیۆن و 242 ههزار و 48 دیناره.

ئێستا، بهپێی ههمان راپۆرت کۆی خهرجیهکانی ههریمی کوردستان مانگانه به تهنیا بۆ مووچه 913 ملیار و 623 ملیۆن و 64 ههزار دیناره، واته بۆ شهش مانگ خهرجی مووچه 5 تریلۆن و 481 ملیار و 738 ملیۆن و 384 ههزار دیناره. ههروهها، لهو ماوهیهدا(شهش مانگ) خهرجی بۆ کۆمپانیای کهرتی تایبتهت بۆ بهرهمهینانی کارهبا له ههریمی کوردستان 575 ملیار و 579 ملیۆن و 487 ههزار دینار بووه. ههروهها، کۆی خهرجی بهکارخستنی دیکه 646 ملیار و 997 ملیۆن و 285 ههزار و 788 دینار بووه و خهرجی وهبهرهینان 271 ملیار و 969 ملیۆن و 723 ههزار دینار بووه.

ئالیزهوه دهردهکهوێت که کۆی گشتی خهرجیهکان لهو شهش مانگهدا بری 6 تریلۆن و 976 ملیار و 284 ملیۆن و 879 ههزار و 788 دینار بووه، بهتیکرا خهرجی مانگانه 1 تریلۆن و 162 ملیار و 714 ملیۆن و 146 ههزار و 631 دینار بووه، واته جیاوازی یاخود کورتهینان بهتیکرا مانگانه 209 ملیار و 321 ملیۆن و 904 ههزار و 583 دینار بووه، ههربۆبهش که له راپۆرتکهدا هاتوو خهرجی کۆمپانیای کارهبا خهرجتهکراوه و نه دراوه.

بهتیکرا مووچهی فهرمانبهریک له ههریمی کوردستان و له عێراق چهنده؟

بهپێی بودجهی 2023ی عێراق لاپههه 66 کۆی ژمارههی فهرمانبهران له عێراق 4 ملیۆن و 74 ههزار و 697 فهرمانبهره، که 59 تریلۆن و 365 ملیار و 778 ملیۆن و 837 ههزار دینار بۆ تهرخانکراوه، واته بهتیکرا له سالیکیدا ههر فهرمانبهریک له عێراق 14 ملیۆن و 569 ههزار و 372 دینار وهردهگریت و مانگانهش بهتیکرا 1 ملیۆن و 214 ههزار و 114 دیناره. ئهوهش له بهرچاو بگرین که پلهبهندی فهرمانبهر له عێراق دوانزه پلهیه، زۆرتین مووچهی دابینکراوی سألانه بۆ کهرتی ئهمنی دهرواته، که نزیکهی نیوهی ئهوه پارهیه و سألانه سهروو 25 تریلۆن دیناری بۆ دانراوه. ههروهها، لهنیوه کهرتی ئهمنی بۆ وهزارهتی ناوخۆ، بهدوایدا وهزارهتی بهرگری و بهپلهی سنیهم ههشدهی شهعی دیت.

لهکاتیکیدا، ژمارههی هیزهکانی ههشدهی شهعی که له 2014وه دامهزراوه، بهپێی بودجهی 2023 عێراق ژمارهیان 238 ههزار و 75 کهس، که به تهنیا بۆ مووچهکانیان 3 تریلۆن و 468 ملیار دینار خهرجدهگریت، واته سألانه ههر سهربازیکه ههشدهی شهعی 14 ملیۆن و 570 ههزار و مانگانه سهروو 1 ملیۆن و 214 ههزار وهردهگریت!

له بهرامبهردا بهپێی راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی کۆی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان 682 ههزار و 141 فهرمانبهره که بودجهی پنیوستی مانگانهیان 734 ملیار و 593 ملیۆن و 244 ههزار دینار، واته بهتیکرا فهرمانبهریک له ههریمی کوردستان مانگانه 1 ملیۆن و 76 ههزار و 893 دیناره.

بهگشتی و بهتیکرا جیاوازی مووچهی فهرمانبهریک له عێراق و ههریمی کوردستان مانگانه 137 ههزار دیناره، لهکاتیکیدا فهرمانبهریکی گریههست بهتیکرا له ههریمی کوردستان 460 ههزار دینار وهردهگریت و [مامۆستایهکی وانهینز](#) لهنیوان 200-400 ههزار وهردهگریت، که ژمارهیان 36 ههزار و 542 مامۆستایه!

ههروهها، جیاوازییهکی دیکهش له ژمارههی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان لهنیوان ههولیز و بهغداد ههیه، بهشیهوهکه بهپێی بودجهی 2023ی عێراق ژمارههی فهرمانبهران به 658 ههزار و 189 فهرمانبهر داناه، لهکاتیکیدا له راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی ژمارههی فهرمانبهرهکان به 682 ههزار و 141 فهرمانبهر داناه، که جیاوازی نیوانیان 23 ههزار و 897 فهرمانبهره بهبێ گریههست و وانهبیزهکان و هتدا!

خالیکی دیکهه سهرنچراکیش له یاسای بودجهی عێراق 2023 وهک مووچهی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان سألانه 9 تریلۆن و 299 ملیار و 513 ملیۆن و 616 ههزار دینار دانراوه، ههروهها بۆ چاودیری کۆمهلهیهتی 1 تریلۆن و 157 ملیار و 838 ملیۆن و 48 ههزار دینار دانراوه. لهکاتیکیدا بهپێی راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی ههریمی کوردستان سألانه 10 تریلۆن و 963 ملیار دینار بۆ مووچه پنیوسته، لهکاتیکیدا ئهگهر عێراق مووچهش بۆ ههریمی کوردستان دابین بکات، ئهوا 10 تریلۆن و 457 ملیار و 351 ملیۆن و 664 ههزار دینار بۆ داناه، واته جیاوازییهکه هیشتا 506 ملیار و 125 ملیۆن و 104 ههزار دیناره!

جياوازی ھولير و بەغدا لە تيجووی بەرميلیک نەوتی ھەريمی کوردستان؟

بەپێی راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى ھەريمی کوردستان، بەرپۆەبەراپەتى دارايى لە وەزارەتى نەوتى عيراق بېرى 8 ھەزار و 960 دینار يان 6.9 دۆلار بۆ بەرھەمھيئانى يەك بەرميل نەوت لە ھەريمی کوردستان داناو، لەكاتیکدا بەپێی وەزارەتى سامانە سرووشتیيەکان تيجووی بەرميلیک نەوت لە ھەريمی کوردستان 32.91 دۆلار، کە 24.32 بۆ بەرھەمھيئان و 8.59 بۆ تيجووی گواستەنەوہیە، واتە جياوازیيەکە 26 دۆلار بۆ ھەر بەرميلیک نەوت.

لەكاتیکدا بەپێی راپۆرتەكەى ديلۆيت بۆ چارەكى يەكەمى ئەمسالى نەوتى بەرھەمھيئارايى حکومەتى ھەريمی کوردستان 36 ملیون و 723 ھەزار و 475 بەرميل نەوت بەرھەمھاتوو، کە کۆى گشتى داھاتەكەى بە دۆلار 2 ملیار و 199 ملیون و 684 ھەزار و 396 بوو، کە 946 ملیون و 497 ھەزار و 142 دۆلار سافى بۆ ھەريمی کوردستان گەراوہتەوہ، واتە تيجووی بەرميلیک نەوت 34.12 دۆلار بوو، کە نزيکە لەو نرخى وەزارەتى سامانە سرووشتیيەکان بۆ بەرھەمھيئانى بەرميلیک نەوت داپناوہ.

لەروويەكى ديکەوہ، بەپێی راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى پيشتەر چەندین جار ریککەوتن لەنيوان ھەولير و بەغدا لەسەر پرسى نەوتى ھەريمی کوردستان کراو، ئەم پرسى تيجوونە بەشیکى گرنكى گفتوگۆکان بوو، بەمدوايەش بەپێی نوسراوى وەزارەتى پلاندانانى عيراق لە 2023-5-23 دا کە لەسەر بنەماى کۆبوونەوہیەک بوو کە نوینەرى سۆمۆ و وەزارەتى نەوتى عيراق تیدا بەشداربوو کە کۆبوونەوہکە لە 2023-1-26 ئەنجامدراو و نوسراوى بۆ فەرمانگەى دارايى وەزارەتى نەوتى عيراق ناردوو کە تيجووی بەرھەمھيئان و گواستەنەوہى بە 19 دۆلار داناو، کە 12 دۆلار بۆ بەرھەمھيئان و 7 دۆلار بۆ گواستەنەوہ بێت.

ھەرەوہا، بەپێی ریککەوتنى پيشتووتر و لە بودجەى 2021ى عيراق ھاتوو، کە ھەريمی کوردستان 460 ھەزار بەرميل نەوت رۆژانە بەرھەمھيئيت، کە 250 ھەزار بە نرخى سۆمۆ دانراو و 50 ھەزار بۆ ناوڤ و 160 ھەزار بۆ تيجووی بەرھەمھيئان و گواستەنەوہ دانراو، واتە ريزەى 34٪ کۆى گشتى نەوتى ھەريمی کوردستان بۆ تيجوو دانراو، کە ئەگەر بە بەتیکراى نرخى سۆمۆ لەو کاتەدا کە 80 دۆلار بوو، واتە تيجووی بەرميلیک نەوت لە ھەريمی کوردستان بە 27.2 دۆلار دانراو.

ئىستا، پرسيارە سەرەکيیەکە ئەوہیە نرخى بەرميلیک نەوت کە تيجووی بەرھەمھيئان و گواستەنەوہى بە 6.9 دۆلار بۆ ھەريمی کوردستان دانراو لە چيەوہ ھاتوو! لە کاتیکدا تەنانەت لەگەل ئەو بېرەش يەکنەگرتەوہ کە لە بودجەى 2023 وەک خەرجى بەرھەمھيئان و گواستەنەوہ بۆ نەوتى ھەريمی کوردستان دانراو، بۆ نموونە لە بودجە ھەريمی کوردستان بە رادەستکردنى 400 ھەزار بەرميل نەوتى رۆژانە، واتە 146 ملیون بەرميل نەوتى سالیانە پابەند کراو، کە تيجووی بەرميلیک بۆ بەرھەمھيئان و گواستەنەوہ 26 ھەزار دینار يان 19.8 دۆلار دانراو!

ھەريمی کوردستان بەرميلی نەوتى بەناوڤ بە چەند فرۆشتووہ، ئەى عيراق بە چەندى

دەفرۆشيت ؟

بەپێی راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى ھەريمی کوردستان لەماوہى شەش مانگ دا 10 ملیون و 200 ھەزار و 524 بەرميل نەوتى بەناوڤ فرۆشتووہ کە بە ھاكەى لەو ماوہیەدا 309 ملیار و 967 ملیون و 348 ھەزار و 238 دینار بوو. واتە نرخى يەك بەرميل نەوت لەو ماوہدا بۆ ناوڤ 30 ھەزار و 387 دینار بوو وەك داھات بۆ حکومەتى ھەريمی کوردستان گەراوہتەوہ.

ھەرەوہا، بەپێی داتاكان لە راپۆرتەكەدا ھاتووہ لەماوہى 2023-6-25 بۆ 2023-10-14 ھەريمی کوردستان بېرى 8 ملیون 43 ھەزار 594 بەرميل نەوتى رادەستى وەزارەتى نەوتى عيراق کردووہ کە ھيچ تيجوویيەكى بەرھەمھيئان و گواستەنەوہى لە حکومەتى عيراق وەزارەتى نەوتى عيراقى وەرنەگرتووہ!

ھەرەوہا، بەپێی راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى لە 2023-1-1 بۆ 2023-3-25 رۆژانە ھەريمی کوردستان 352 ھەزار و 83 بەرميل نەوتى ھەناردە کردووہ و فرۆشتووہی، لەكاتیکدا بەپێی راپۆرتى ديلۆيت لەماوہى چارەكى يەكەمى ئەمسالدا 2023-1-1 بۆ 2023-3-31 ھەريمی کوردستان 32 ملیون و 307 ھەزار و 382 بەرميل ھەناردەکردووہ و فرۆشراو، کە 271 ھەزار 606 بەرميل لە خەزانەکان لە بەندەرەكە ماوہتەوہ، واتە کۆى ھەناردەکراو و فرۆشراو 32 ملیون و 578 ھەزار و 988 بەرميل بوو، واتە رۆژانە کۆى ھەناردەکراو و فرۆشراو 361 ھەزار و 988 بەرميل بوو، ئەگەر ئەوہى لە خەزانەکان زيادیکردووہ و باریش نەکرايبت ئەوا رۆژانە 358 ھەزار و 970 بەرميل بوو! واتە جياوازیيەکە لەنيوان راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى و ديلۆيت رۆژانە 9 ھەزار و 905 بەرميل يان 6 ھەزار و 887 بەرميل

بەدیووەکە دیکەدا عێراق مانگانە تەنیا بێ داھاتی نهوتی ھەناردەکراو بڵاودەکاتووە، بۆ نموونە [بەپێی راپۆرتی جیاوازی ژمارەکانی داھات و خەرجی لە نیوێ بەکەمی 2023](#) دا لە عێراق رۆژانە بەتیکرا 3.43 ملیۆن بەرمیل نهوت ھەناردەکراوە، لەکاتیکیدا بەپێی راپۆرتەکانی وەزارەتی نهوت عێراق لەمانگی ئاب ئەمسالدا رۆژانە 4.71 ملیۆن نهوت بەرھەمەھێنیت، واتە رۆژانە 1.28 ملیۆن بەرمیل نهوت لەناوخۆدا دەفرۆشیت و بەکار دەھێنیت کە داھاتەکە بەجیاواز لە داھاتی نهوتی ھەناردەکراو نەھاتوو! ئەمەش سەرھەرای جیاوازی سەرۆ 5.6 تریلۆن دینار لە داھاتی نهوت لەنیوان وەزارەتی نهوت و وەزارەتی دارایی عێراق لە شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا!

ھەرھوھا، داھاتی نهوتی یەک بەرمیل لەماوەی شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا بەپێی [وەزارەتی نهوت](#) 99 ھەزار و 737 دینار بوو، لەکاتیکیدا بەپێی وەزارەتی دارایی داھاتی بەرمیلی نهوت 91 ھەزار و 186 دینار! ئەمە بەبەن داھاتی نهوتی بەرھەمەھێنراوی عێراق بۆ ناوخوا؟ ئەگەر داھاتی ئەو 1.28 ملیۆن بەرمیل نهوتی رۆژانە لەنیو ئەو پرە دا بێت کە لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ نهوت و سامانە سەرۆشتییەکان ھاتوو، ئەوا جیاوازییەکە زۆر زیاتر دەبێت لەنیوان وەزارەتی نهوت و وەزارەتی دارایی بۆ داھاتی نهوت لە عێراق!

کوۆتایی

ئەگەر گەتوگۆکانیش وەک ژمارەکان جیاواز بن ئەوا نابێ چاوەروانی گەشتنە رێکەوتن بەکەن، چونکە جیاوازییەکە وەک گەتوگۆکان و سالانی رابردوو نییە لەبارەیی ئەوێ کە بەرپۆلە ببات و کە سەرپەشتی بکات و کە دەسەڵاتی ھەبێت، بەلکوو ژمارەکان یەکنەگرتەووە نەک بۆ پارەیی تەرخانکراو بگرە بۆ ژمارەیی فەرمانبەرانیشت.

رووبەکی دیکە جیاوازی پارەیی تەرخانکراو بۆ مووچەیی فەرمانبەرانی و ئەوانەیی چاودێری کوۆمەلایەتی دەیانگرتەووە، ئەگەر ھەریمی کوردستان رازی بێت و بەغدا ئامادە بێت بۆ خوێ داھەشی بکات ھێشتا 500 ملیار دینار وەک لە بودجەیی 2023 ھاتوووە کەمە و کورتھێنایی ھەبە.

جیاوازییەکی دیکە لە تێچوووی بەرھەمەھێنان و گواستەووی بەرمیلێک نهوتی ھەریمی کوردستان بەشیوہەیکە نەک لە پێشنیاز و رێکەوتنەکانی پێشوو و بگرە وەک ئەوێ لە بودجەیی 2023 دا دانراوە یەکنەگرتەووە، ھەربۆیەش گەشتنە رێکەوتن لەسەر ئەم پرسە قورس و دەستکردنەووە بە ھەناردەکردنەووی نهوت لەرێگەیی بەندەری جەھانەووە قورستر ئەگەر بەرھەزمامەندی بەغدا بێت و بەشداری بێت.

لەکوۆتاییدا، خالیکی سەرنجراکیش لە گەتوگۆکان بەدیدیەکریت، ئەویش ئامادەیی بەغدا بۆ چارەسەرکردنی ئەم پرسە و درێژەپێدانی بەوشیوازەیی زۆرتین دەستکەوت و کەمترین بەخشین و قولکردنەووی پرسەکان و ئالۆزکردنیان ھەبە.

بۆ نموونە، رووبەکی دیکە ئەم پرسە کە زۆر سەرنجراکیشە دانوساندنەکان، کاتیک پێویستە ھەریمی کوردستان لەگەڵ پەرلەمانتار و لیژنەیی دارایی پەرلەمانی عێراق کوۆبیتەووە، کەچی کوۆبوونەووەکانی شانیدی دانوساندکاری ھەریمی کوردستان لەگەڵ وەزارەتی دارایی و سەرۆکووەزیران و لایەنەکانی دیکەدا بەپێچەوانەووە کاتیک پێویستە لەگەڵ لایەنی جیبەجیکار و وەزارەتی دارایی عێراق کوۆبیتەووە، شانیدی ھەریمی کوردستان لەگەڵ پەرلەمانتار و لیژنەیی دارایی پەرلەمانی عێراق کوۆدەبیتەووە، وەک لە کوۆبوونەووەکانی مانگی نیسان، ئایار و حوزەیران لەگەڵ کوۆبوونەووەکانی ھەفتەیی رابردوو دەرەکەوویت!

لەکوۆتاییدا، ھەولێر و بەغدا بگەنە رێکەوتن یاخود جیبەجیکردنی رێکەوتنێکی نوێ لەژێر فشار دا، ئەوا بە دنیایەووە پابەندبوونی ھەردوولا بە پاراستنی رێکەوتنەکەووە بەندە بە پارسەنگی ھێز ئەووەکو بەنەما بەکی درووست بۆ چارەسەرکردنی کیشەکان.

سەرچاوەکان

صدر العدد (4726) من جريدة الوقائع العراقية بتاريخ 2023/6/26. وزارة العدل - جمهورية العراق. (2023, June 26). [/https://moj.gov.iq/view.7273](https://moj.gov.iq/view.7273)

حكومة اقليم كوردستان | وزارة المالية والاقتصاد. توضيحات وزير المالية والاقتصاد في حكومة إقليم كوردستان-العراق الى اللجنة المالية النيابية فيما يخص الوضع المالي لإقليم من الفترة 1/1/2023 الى 30/06/2023. Bagdad: حكومة اقليم كوردستان | وزارة

/Deloitte. (2023, July 7). *KRG calendar 2022*. Kurdistan Regional Government. <https://gov.krd/calendar-2022>